

EVRENSEL PARLAMENTO'26

İnsan Hakları Meclisi

Çalışma Rehberi

Kapsam: İfade özgürlüğü ve devletlerin hak ve özgürlükler üzerindeki tutumu.

Geçmiş: Devlet güvenliği ve ifade özgürlüğü arasındaki tarihsel gerilim.

Günümüz: Dijital çağda ifade özgürlüğü ve sosyal medya denetimi.

Gelecek: Yapay zeka teknolojilerinin bilgi üretimi, denetimi ve paylaşım süreçlerini devraldığı bir dönemde, düşünce ve ifade özgürlüğünün nasıl korunabileceğini tartışmak.

Akademik Ekip Üyesi: Yağız Köksal

Meclis Başkanı: Duru Bakan

Meclis Başkan Yardımcısı: Zeynep Nur Güler

İçerik Tablosu

- A. Meclis Kapsamı ve Açıklaması
- B. Kapsamla İlgili Genel Terimler
- C. Geçmiş Konusu ve Açıklaması
- D. Geçmiş Alt Başlıkları
- E. Günümüz Konusu ve Açıklaması
- F. Günümüz Alt Başlıkları
- G. Gelecek Konusu ve Açıklaması
- H. Gelecek Alt Başlıkları

A. Meclisin Kapsamı ve Açıklaması

Tüm insanların, sadece insan oldukları için eşit, özgür ve güvenli bir hayata sahip olma hakkı "insan hakları" adı altında olan Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği tanıma bağlıdır. Bu haklar, bir insanın din, dil, ırk, cinsiyet, yaş, düşünce, ekonomik durum vb. herhangi bir değişken duruma bakılmadan herkes için eşit şekilde geçerlidir. Bu hakların arasında en önemlilerden olarak gösterilebilecek bir tanesi ise madde 10 olan ifade özgürlüğüdür.

İfade özgürlüğü, herhangi bir bireyin müdahale edilmeden kendisinin sahip olduğu düşünceleri her türlü araç (sanat, yazı, medya, vb.) ile beyan etmesidir. İnsan hakları arasında yer almasının sebebi ise bu özgürlüğün modern ve demokratik bir toplumun yapı taşlarından bir tanesi olmasıdır. Bu hak sayesinde her fikir duyularak sadece tüm bilgilere ulaşmakla kalmayıp, aynı zamanda fikir belirtilen konuyla alakalı her bakış açısı ve eleştiriyi görmeyi sağlar. Bu nedenle özellikle politik ve fikir karşıtlığı bol olan toplumlarda ifade özgürlüğü net bir karar ve düşünceye varmak için gerekli olan yegane haktır.

Fakat, ifade özgürlüğü toplumun çok büyük bir kısmını kapsasada gerektiği yerde kısıtlamalara hak verir. Her birey ifade özgürlüğüne sahip olsada bir devletin kamu yetkilileri, yaptıkları şeylerin haklı, doğru ve ölçülü oldukları kanıtlanırsa, bu hakkı kısıtlayabilme yetkisine sahiptir. Böyle bir kısıtlamanın gerekçeleri ise:

- Milli güvenliği, toprak bütünlüğünü veya halkın güvenliğini korumak.
- Terör veya suç engellemek.
- Sağlık ve toplumsal ahlakı korumak.
- Diğer insanların hakları ve itibarını korumak.
- Gizlilik esasına dayanılarak alınan bilgilerinin ifşa edilmesini engellemek.
- Hakimlerin yetkilerini ve tarafsızlıklarını korumak.

Herhangi bir yetkili bu gerekçeler sayesinde ifade özgürlüğünü kısıtlama hakkına sahip olmaktadır.

Günümüzde ifade özgürlüğü bu şekilde kabul edilsede bu noktaya varabilmek yüzyıllar boyunca gelişime borçludur. Tarihsel deneyimlerle geçmişte, özellikle savaş veya siyasi istikrarsızlık dönemlerinde, ifade özgürlüğünün birçok kez aşırı şekilde kısıtlandığı görülebilmektedir. Bu tarihsel gözlemler, özgürlükle güvenliğin arasındaki dengenin ne

kadar hassas olduğunu göstermektedir. Bu durum günümüzde ise dijital medya platformları ve daha da yeni AI ile beraber başka bir boyut kazanmıştır. Teknoloji sayesinde ifade özgürlüğü ve bilgiye ulaşım her ne kadar gelişsede aynı anda yanında nefret ve yanlış bilgi yayılımı getirmiştir. Bundan dolayı devletler, dijital alanda düzenlemeleri elden geçirsede bu düzenlemelerin ifade özgürlüğünü ihlal edip edilmediği tartışılmaktadır.

İnsan Hakları Meclisi, sunduğu platform sayesinde her üyenin ifade özgürlüğünü tüm yönleriyle beraber tartışması ve fikir sunmasını sağlar. Bu sebeple, tarihin her kısmında önem bulan ifade özgürlüğü geçmişten geleceğe kadar her açıyla ele alınıp nasıl uygulanacağına, limitlerine ve kısıtlamalarına kesin bir şekilde karar verilmesi beklenmektedir.

B. Kapsamla İlgili Genel Terimler

Kamu düzeni: Toplumun huzur ve güven içinde yaşamasını sağlayan kurallar bütünüdür. Devlet, bu düzeni korumak için bazı sınırlamalar getirebilir.

İfade özgürlüğü: Bireylerin düşüncelerini sözlü, yazılı veya görsel yollarla serbestçe ifade edebilme hakkıdır. Demokratik toplumların temelini oluşturur.

Basın özgürlüğü: Medyanın sansür ve baskı olmadan haber yapabilme ve bilgi yayabilme hakkıdır. Toplumun doğru bilgiye ulaşmasını sağlar.

Ölçülülük ilkesi: Getirilen bir sınırlamanın amaca uygun, gerekli ve dengeli olması gerektiğini ifade eder. Aşırı müdahaleleri engeller.

Yanlış bilgi (dezenformasyon): Bilinçli veya bilinçsiz şekilde yayılan hatalı bilgilerdir. Toplumsal algıyı ve demokrasiyi etkileyebilir.

Sosyal medya denetimi: Dijital platformlardaki içeriklerin düzenlenmesi ve kontrol edilmesidir. Özgürlük ve güvenlik dengesi tartışma konusudur.

Algoritmik denetim: İçeriklerin algoritmalar aracılığıyla filtrelenmesi ve öne çıkarılmasıdır. Bilgi akışını doğrudan etkiler.

Milli güvenlik: Devletin varlığını ve bütünlüğünü korumaya yönelik önlemleri ifade eder. Bu gerekçeyle bazı özgürlükler sınırlandırılabilir.

Dijital sansür: İnternet ortamındaki içeriklerin engellenmesi veya kaldırılmasıdır. İfade özgürlüğü açısından tartışmalıdır.

Orantılılık: Müdahalenin, ulaşılmak istenen hedefle dengeli olmasını gerektirir. Hak ihlallerinin önlenmesinde önemli bir ilkedir.

c. Geçmiş Konusu ve Açıklaması

İfade özgürlüğü ile devlet denetimi arasındaki ilişki, tarih boyunca değişen siyasi, toplumsal ve teknolojik koşullara bağlı olarak sürekli yeniden şekillenmiştir. Bu iki kavram arasındaki denge, özellikle kriz dönemlerinde daha görünür hale gelmiş ve çoğu zaman devletin güvenlik kaygıları ile bireysel haklar arasında bir gerilim doğurmuştur.

Erken modern dönemlerde, monarşik yönetimlerde ifade özgürlüğü büyük ölçüde sınırlıydı. Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte bilgi dolaşımı hızlanmış, ancak bu durum aynı zamanda devletlerin sansür mekanizmalarını geliştirmesine yol açmıştır. Yayınların denetlenmesi, yasaklanması ve kontrol altına alınması, otoritenin korunması için yaygın bir uygulama haline gelmiştir.

Aydınlanma Çağı ve Hak Arayışı

18. ve 19. yüzyıllarda, özellikle Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle ifade özgürlüğü daha güçlü bir şekilde savunulmaya başlanmıştır. Bu dönemde akıl, birey ve özgürlük kavramları ön plana çıkmış; düşünce ve ifade özgürlüğü, demokratik toplumların temel unsurlarından biri olarak görülmüştür. Anayasal düzenlerin ortaya çıkmasıyla birlikte ifade özgürlüğü hukuki güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Ancak bu ilerlemeye rağmen devletler, özellikle siyasi istikrarsızlık, devrimler ve toplumsal hareketler karşısında bu özgürlüğü sınırlamaya devam etmiştir. Bazı yönetimler bireysel hakların gelişimini desteklerken, diğerleri otoriter yapıları korumak adına baskıcı politikalarını sürdürmüştür. Bu durum, ifade özgürlüğünün evrensel bir ideal olmasına rağmen uygulamada farklı biçimlerde kısıtlanabildiğini göstermektedir.

19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başları, ifade özgürlüğü ile devlet denetimi arasındaki ilişkinin en sert şekilde test edildiği dönemlerden biri olmuştur. Savaşlar, totaliter rejimler ve ideolojik çatışmalar, devletlerin bilgi akışını sıkı biçimde kontrol etmesine neden olmuştur. Propaganda araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte basın ve medya üzerindeki baskılar artmış; özellikle savaş dönemlerinde milli güvenlik gerekçesiyle ifade özgürlüğü ciddi ölçüde sınırlandırılmıştır. Bu süreçte bilgi, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda bir güç ve kontrol mekanizması haline gelmiştir.

Soğuk Savaş Dönemi ve İdeolojik Kontrol

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan Soğuk Savaş döneminde, hem doğu hem de batı bloklarında farklı biçimlerde ifade özgürlüğü üzerinde denetim mekanizmaları kurulmuştur. Doğu blokunda daha katı ideolojik sansür uygulanırken, batı blokunda ise güvenlik, kamu düzeni ve anti-komünizm gibi gerekçelerle belirli sınırlamalar getirilmiştir. Bu durum, ifade özgürlüğünün evrensel bir hak olarak tanınmasına rağmen uygulamada çeşitli politik ve ideolojik sınırlarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Bu dönemde en çok tartışılan konulardan biri, hangi tür düşüncelerin sınırlandırılacağı ve bu sınırlamaların hangi gerekçelere dayanabileceği olmuştur. İfade özgürlüğünün mutlak olup olmadığı, nefret söylemi, propaganda ve devlet karşıtı söylemler gibi alanlarda nasıl sınırlandırılacağı üzerine yoğun tartışmalar yürütülmüştür. Bu tartışmalar, günümüzde de geçerliliğini koruyan temel sorunların tarihsel kökenlerini oluşturmaktadır.

Günümüze yaklaşıldıkça, demokratikleşme süreçleri ve uluslararası insan hakları normlarının gelişimi, ifade özgürlüğünün daha güçlü bir şekilde korunmasına katkı sağlamıştır. Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ifade

özgürlüğü, temel bir insan hakkı olarak daha geniş kabul görmüştür. Bununla birlikte, tarihsel deneyimler devlet denetiminin tamamen ortadan kalkmadığını, aksine biçim değiştirerek varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Özellikle kriz dönemlerinde—savaşlar, terör olayları, ekonomik krizler veya pandemiler gibi—devletlerin müdahale eğilimi artmakta, bu da ifade özgürlüğünün sınırlarının yeniden tartışılmasına yol açmaktadır. Ayrıca günümüzde dijitalleşme ile birlikte denetim mekanizmaları daha karmaşık ve görünmez hale gelmiştir.

Bunun yanında, dünyanın birçok gelişmekte olan ya da demokratikleşme sürecini tamamlayamamış bölgesinde devlet otoritesi ile ifade özgürlüğü arasındaki denge hâlâ ciddi sorunlar barındırmaktadır. Basın özgürlüğüne yönelik baskılar, sansür uygulamaları ve gazetecilere yönelik kısıtlamalar bu sorunun güncelliğini koruduğunu göstermektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, geçmişten günümüze ifade özgürlüğü ile devlet denetimi arasındaki ilişki, sürekli bir denge arayışı içinde olmuştur. Bu tarihsel süreç, günümüzde yapılan tartışmaların temelini oluşturmakta ve gelecekte de bu iki kavram arasındaki hassas ilişkinin önemini koruyacağını göstermektedir.

D. Geçmiş Alt Başlıkları

Uygulanan sansür politikaları toplumlara uzun vadede nasıl etkiler bırakmıştır?

Savaş dönemlerinde ifade özgürlüğünün kısıtlanması kaçınılmaz mıdır?

“Milli güvenlik” kavramı ifade özgürlüğünü sınırlamak için kötüye kullanılabilir mi?

Devletin güvenlik gerekçesiyle ifade özgürlüğünü sınırlaması ne ölçüde meşrudur?

Devlet denetiminin sınırları kim tarafından ve nasıl belirlenmelidir?

Devletin kamu düzenini koruma görevi ile bireysel özgürlükler çatıştığında hangisi öncelikli olmalıdır?

İfade özgürlüğünün zamanla güçlenmesi günümüzü nasıl etkilemiştir?

E. Günümüz Konusu ve Açıklaması

Günümüzde ifade özgürlüğü ve denetim arasındaki ilişki, dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte daha karmaşık bir hale gelmiştir. İnternet ve sosyal medya, bireylerin düşüncelerini geniş kitlelere ulaştırmasını kolaylaştırırken, devletlerin bu alan üzerindeki rolünü de yeniden tartışmaya açmıştır. Özellikle küresel ölçekte bilgi akışının hızlanması, farklı kültürler ve görüşler arasında etkileşimi artırmış; bu durum hem demokratik katılımı güçlendirmiş hem de yeni problemleri beraberinde getirmiştir. Artık bireyler yalnızca bilgi tüketicisi değil, aynı zamanda içerik üreticisi haline gelmiş ve bu durum kamusal alanın yapısını köklü bir şekilde dönüştürmüştür.

Dijitalleşme ve İfade Özgürlüğünün Genişlemesi

İnternet ve sosyal medya platformlarının oluşumuyla beraber ifade özgürlüğünün kapsamı önemli ölçüde genişletilmiştir. Bireyler artık düşüncelerini anında ve küresel ölçekte paylaşabilmekte, bu da daha katılımcı ve dinamik bir kamusal alan yaratmaktadır. Özellikle genç nesillerin dijital platformları aktif kullanımı, toplumsal hareketlerin daha hızlı örgütlenmesine ve yayılmasına olanak tanımaktadır.

Ancak bu durum yalnızca olumlu sonuçlar doğurmamıştır. Bilgi akışının daha önce hiç görülmemiş derecede artması, yanlış bilgi (dezenformasyon), manipülasyon ve nefret söylemi gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu tür içerikler yalnızca bireyleri değil, toplumsal düzeni de olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, yanlış bilgi kampanyaları seçim süreçlerini etkileyebilirken, nefret söylemi toplumsal kutuplaşmayı

derinleştirebilmektedir. Ayrıca algoritmaların kullanıcıya benzer içerikleri sunması, bireylerin yalnızca kendi görüşlerini destekleyen içeriklerle karşılaşmasına neden olarak “echo chamber” (yankı odası) etkisini güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, dijital platformlarda ifade özgürlüğünün sınırlarının nasıl çizileceği önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Platformların içerik moderasyonu politikaları, hangi içeriğin kaldırılacağı veya sınırlandırılacağı konusunda belirleyici olurken, bu kararların şeffaflığı ve adil olup olmadığı da sıkça sorgulanmaktadır.

Devlet Denetiminin Güvenliği ve Özgürlüğü

Bu sorunlarla mücadele etmek amacıyla devletler, özel şirketlerle iş birliği içinde sosyal medya ve dijital platformlar üzerinde daha fazla denetim uygulamaya başlamıştır. İçerik kaldırma, erişim engelleme ve platformlara yönelik yasal düzenlemeler bu denetimin başlıca araçlarıdır. Bunun yanı sıra bazı ülkelerde veri saklama zorunlulukları ve kullanıcı kimlik doğrulama sistemleri de gündeme gelmiştir.

Ancak denetim için kullanılan bu araçlar, ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği konusunda ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Özellikle devletlerin denetim yetkisini kötüye kullanma ihtimali, bireysel hak ve özgürlükler açısından önemli bir risk olarak görülmektedir. Bu noktada en önemli mesele, bireysel özgürlükler ile kamu düzeni arasında dengeli bir yaklaşımın nasıl sağlanacağıdır.

Bu dengede şeffaflık büyük önem taşımaktadır. Devlet ve şirketlerin denetim mekanizmalarının açık, anlaşılır ve hesap verebilir olması gerekmektedir. Çünkü dijital medya platformları üzerinde uygulanan denetim ve politikalar açık olmazsa, keyfi uygulamaların ortaya çıkma riski artar. Aynı zamanda bireylerin hangi içeriklerin neden kaldırıldığını ya da sınırlandırıldığını bilmesi, güven duygusunun korunması açısından kritik bir rol oynar.

Bununla birlikte, uluslararası iş birliği de giderek daha önemli hale gelmektedir. Dijital platformların sınır tanımayan yapısı nedeniyle, yalnızca ulusal düzenlemeler çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle ülkeler arasında ortak standartların geliştirilmesi ve dijital hakların küresel ölçekte korunması gerekmektedir.

Sonuç

Dijital çağda ifade özgürlüğü ve sosyal medya denetimleri arasındaki ilişki, sürekli değişen ve yeniden tanımlanan bir dengeye dayanmaktadır. Bu dengenin korunabilmesi için hem bireysel hakları hem de toplumsal güvenliği gözeten adil ve ölçülü politikalar geliştirmemiz bekleniyordur.

F. Günümüz Alt Başlıkları

Dijital çağda ifade özgürlüğü eskisine göre daha mı güçlü, yoksa daha mı kırılgan hale gelmiştir?

Sosyal medya platformlarının denetlenmesi ifade özgürlüğünü korur mu yoksa tehdit mi eder?

Dezenformasyonla mücadele ederken ifade özgürlüğü nasıl korunabilir?

Dijital çağda sansür daha mı görünmez hale gelmiştir?

Algoritma manipülasyonu ifade özgürlüğünü ihlal eder mi?

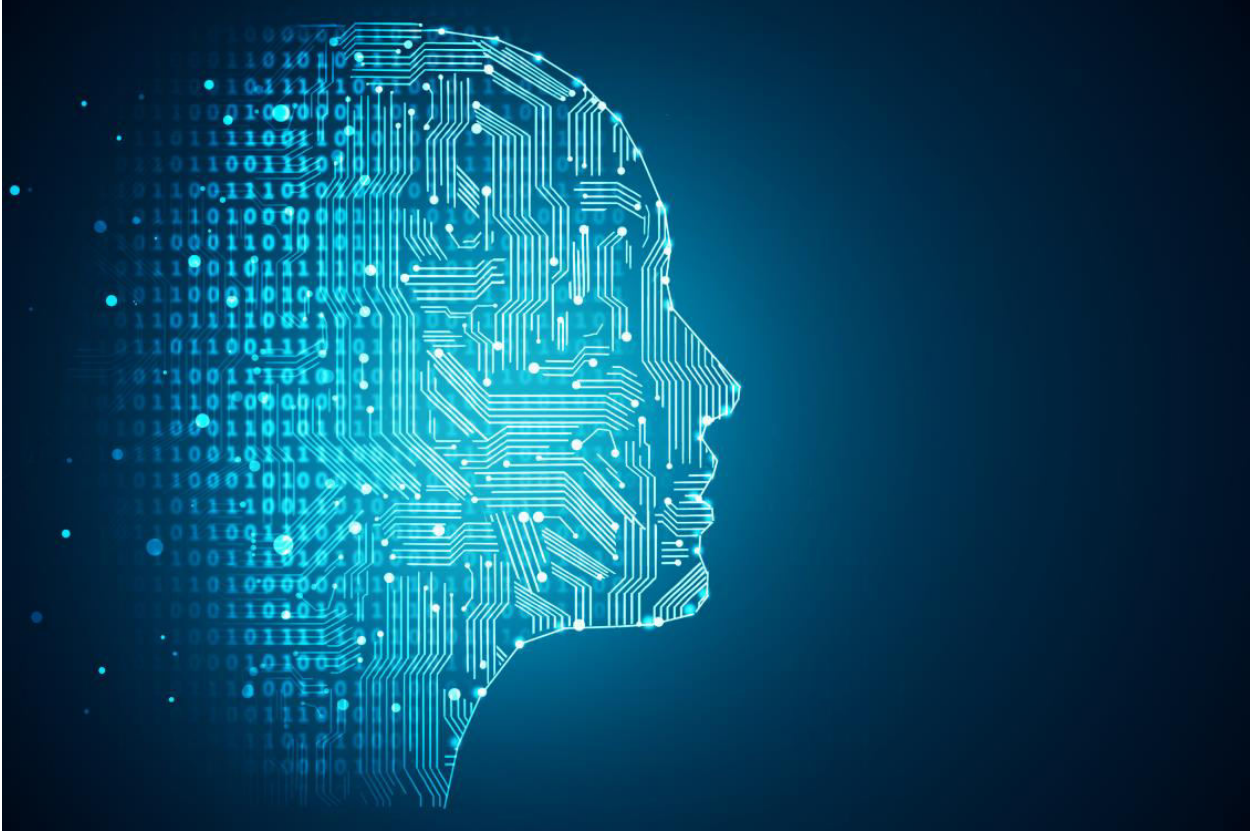
İçerik kaldırma ve hesap kapatma uygulamaları ne kadar adildir?

Sosyal medya platformlarının karar alma süreçleri yeterince şeffaf mı?

Dezenformasyonla mücadelede kim sorumlu olmalıdır: devletler mi, platformlar mı, bireyler mi?

6. Gelecek Konusu ve Açıklaması

Yapay zeka teknolojilerinin her geçen gün daha da gelişip yaygınlaştığı bu dönemde, ifade özgürlüğü hem yeni fırsatlarla hem de yeni risklerle karşı karşıyadır. Bu teknolojiler, bilgi üretimi ve yayılım süreçlerini derinden etkileyerek ifade özgürlüğünün doğasını yeniden şekillendirmektedir. Artık yalnızca insanlar değil, yapay zeka sistemleri de içerik üretiminde aktif rol almakta; bu durum bilgi ekosisteminin yapısını köklü bir biçimde dönüştürmektedir.

Yapay Zekanın Bilgi ve İçerik Üzerindeki Etkisi

Yapay zekanın gelişimiyle birlikte kullanım alanları hızla genişlemektedir. Sadece iş dünyasında veya yaratıcı sektörlerde değil; aynı zamanda içerik üretimi, algoritmalar, öneri sistemleri ve denetim mekanizmalarında da yapay zekanın rolü giderek

artmaktadır. Bu sistemler, hangi bilgilerin daha görünür olacağını ve hangi içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşacağını belirlemede önemli bir etkiye sahiptir.

Bu durum, ifade özgürlüğü açısından çift yönlü bir etki yaratmaktadır. Bir yandan yapay zeka araçları, bireylerin içerik üretimini kolaylaştırarak daha fazla insanın sesini duyurmasına olanak tanımaktadır. Öte yandan, algoritmaların belirli içerikleri öne çıkarıp diğerlerini geri planda bırakması, görünmez bir filtreleme mekanizması oluşturarak bilgiye erişimde eşitsizliklere yol açabilmektedir. Ayrıca, yapay zeka tarafından üretilen yanlış veya yanıltıcı içeriklerin (örneğin deepfake teknolojileri) yaygınlaşması, doğru bilgiye ulaşmayı zorlaştırmakta ve kamuoyunun yönlendirilmesi riskini artırmaktadır.

Yapay Zekanın Dijital Medya Denetimi

Gelecekte yapay zeka sistemlerinin içerik denetiminde daha aktif bir rol oynaması beklenmektedir. Bu sistemler, zararlı içerikleri hızlı bir şekilde tespit edip sınırlayabilme kapasitesine sahipken, aynı zamanda hatalı değerlendirmeler sonucunda meşru ve

zararsız ifadeleri de engelleyebilir. Bu durum, ifade özgürlüğü açısından önemli bir risk oluşturmaktadır.

Bu nedenle, yapay zeka destekli denetim mekanizmalarının şeffaf, denetlenebilir ve insan gözetimine açık olması büyük önem taşımaktadır. Sadece denetim süreçleri değil, aynı zamanda sosyal medya platformlarında kullanılan algoritmaların nasıl çalıştığının da daha açık hale getirilmesi gerekmektedir. Kullanıcıların hangi içeriklerin neden kaldırıldığını, sınırlandırıldığını veya öne çıkarıldığını anlayabilmesi, dijital hakların korunmasında kritik bir rol oynar.

Bu bağlamda, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri yapay zeka çağında daha da merkezi bir konuma yerleşmektedir. Ayrıca, uluslararası insan hakları standartlarının yapay zeka sistemlerine entegre edilmesi, küresel ölçekte ifade özgürlüğünün korunmasına katkı sağlayabilir. Ancak farklı ülkelerdeki uygulamalar arasında ciddi farklılıkların bulunması, ortak etik ve hukuki çerçevelerin oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Bununla birlikte, yapay zeka sistemlerinin tamamen bağımsız şekilde karar vermesi yerine insan denetimiyle desteklenmesi gerektiği sıkça savunulmaktadır. Ancak bu noktada, denetimi gerçekleştirecek kişilerin kimler olacağı, hangi kriterlere göre seçileceği ve ne ölçüde tarafsız kalabilecekleri de ayrı bir tartışma konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda etik, hukuki ve toplumsal boyutları kapsayan çok yönlü bir yaklaşım geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, yapay zeka çağında ifade özgürlüğünün korunması, yalnızca teknolojik gelişmelere değil, aynı zamanda etik ilkelere, hukuki düzenlemelere ve toplumsal farkındalığa bağlıdır. Gelecekte sürdürülebilir bir denge kurulabilmesi için hem bireylerin haklarının korunması hem de teknolojinin sorumlu bir şekilde geliştirilmesi büyük önem taşıyacaktır.

h. Gelecek Alt Başlıkları

Yapay zeka çağında ifade özgürlüğü daha mı korunabilir hale gelir, yoksa daha mı tehdit altında olur?

Küresel ölçekte ortak yapay zeka standartları oluşturmak mümkün mü?

Yapay zeka sistemleri insan haklarına uygun şekilde nasıl tasarlanabilir?

Yapay zeka sistemlerinin nasıl çalıştığı kullanıcılarla paylaşılmalı mıdır?

Algoritmik kararlar denetlenebilir ve hesap verebilir hale nasıl getirilebilir?

Yapay zeka hataları sonucu kaldırılan içeriklerin sorumluluğu kime aittir?

Yapay zeka içerik denetiminde ne kadar yetkili olmalıdır?